

5. Шулькіна Т.В. Каменные сады. – Л.: Наука, 1975. – 127 с.

6. Cyka G., Vanek V. Skalka zakladanie a osetvovanie. – Bratislava: Priroda, 1980. – 260 s.

7. Vodikova V. Alpinca. – Praha: Artia, 1989. – 223 p.

УДК 85.118.7

Доц. В.А. Гудак*, канд. мистецтвозн. – м. Львів

ЕСТЕТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ САДОВО-ПАРКОВОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК КУЛЬТУРНО-ЕКОЛОГІЧНИЙ ФАКТОР

Культура, мистецтво, в яких історико-етичні джерела виступають як морально-екологічний фактор сьогодення повинні мати всебічну державну підтримку. Вони і надалі будуть могутнім духовним орієнтиром забезпечення естетики середовища й національно-етичних запитів сучасників й нащадків.

Doc. V.A. Hudak, Ph. D. – Lviv

Aesthetical organization of park and garden environment as cultural and ecological factor

Culture and art, in which historical ethic sources are being put forward as moral ecological factor contemporaneity are to have comprehensive support of the state. Now and ever these will be powerful spiritual orientation points in providing contemporaries and descendants' with the environment aesthetics as well as national aesthetics demands.

Культура, мистецтво, естетика речей, предметів, творів у органічній єдності з архітектурою (екстер'єр, ландшафт) займають одну з визначальних морально-етичних ролей у суспільстві. Однак нехтування цим як і історією, духовністю, національною скарбницею та ін. протягом тривалого часу зумовило наявну сьогодні екологію культури, краси, моралі, поведінки, пам'яті, свідомості та ін.

Відродження культурно-естетичних цінностей минулого, розвиток їх на сучасному етапі – ось найважливіші орієнтири розвитку суспільно-екологічного процесу сьогодні. І тут суттєву роль відіграє естетика середовища, в якому перебуває людина. Естетична організація людиною, митцем природи, середовища зокрема, садово-паркового, своїми витокami сягають єгипетської, вавилонської, асирійської, китайської, японської та інших цивілізацій стародавнього світу.

У V ст. до н.е. грецький історик Геродот згадує про сади, розміщені у нижній течії Дніпра. Літописець Нестор (1055-1115) описує яблуневий сад Києво-Печерського монастиря, заснованого Ярославом Мудрим в 1051 р.

У наш час питаннями обліку і вивчення пам'яток садово-паркового мистецтва займаються різноманітні міжнародні організації. У рамках ООН існує Комітет по історичних садах, створена Міжнародна федерація ландшафтних архітектур [2].

У глибоку давнину з виникненням у людини потреби оздоблення себе, одягу, речей, хатнього господарства, ритуально-обрядового призначення проблемам мистецтва, культури, естетизації надавалось особливого значення, вони відігравали особливу роль у суспільстві, свідченням чого є наявність стародавніх творів мистецтва у багатьох народів, у тому числі в Україні. Найдавніші пам'ятки культури в Україні пов'язують з Буго-Дністровською культурою. (VI тис. до н.е). Відтоді культура і мистецтво, художні ремесла розвивались стабільно і послідовно.

Середньовіччя знаменне цілими каскадами садово-паркових пам'яток. Насамперед це створення зон відпочинку, веселих прогулянок, влаштування ігор, забав, різноманітних пропозицій тощо. А це повинно було відбуватися надворі, під відкритим небом і вимагало відповідної організації, зрозуміло, тільки естетичного середовища. Тому це було суспільно-культурним фактором.

Природне середовище (екстер'єр, ландшафт) у своїй основі втілюють глибоко-естетичні цінності. Однак, щоб їх "добути", показати звичайній людині, слід вжити низку заходів. Необхідно організувати середовище так, щоб воно, крім інших ознак, властивостей, несло у собі наявну естетику як першочергову цінність. Загальне рішення, концепцію може організувати архітектор, а додати окремі цінності, себто завершити цю концепцію, йому можуть і повинні допомогти художники. Навіть такі природні елементи, як каміння, земля, вода, дерева, рослини можуть набути мистецької значущості за умови співпраці архітектора з митцем. Природа, як і середовище, найчастіше індивідуальні. Справа згаданих фахівців використовувати це як найбільше з художньо-архітектурного боку.

Предметний світ людини надзвичайно різноманітний, особливо стосовно міст, де живе людина. Однак місто як штучно організоване середовище – багата ділянка зацікавлень і праці вузького кола фахівців, насамперед архітекторів і митців щодо естетизації середовища.

Контакти людини з середовищем дуже мінливі, різноманітні та складні, навіть суперечливі. І саме чи не тут заховані та екологічні проблеми.

Місто внаслідок організованої людьми компактності завжди потребує для полегшення їх морально-психологічного життя певного послаблення, зменшення ритму, динаміки, напруги міського життя. Одним із таких рятівників є мистецтво.

Значна роль у цьому належить садово-парковому мистецтву, зокрема малим архітектурним формам, декоративно-монументальній скульптурі, пластиці тощо, у тому числі озелененню, обводненню середовища [1].

Внаслідок продуманого тонально-колеристичного поєднання дерев, трави, кущів, квітів тощо створюються чудові незабутні композиції.

Важливу роль відіграють і фактори раніше згаданих вище складових елементів природи, середовища, зокрема, широкий вибір рослинного світу, рельєф ландшафту.

Ландшафтному дизайну, як і ландшафтній архітектурі властиві спільні категорії композиції, притаманні іншим мистецтвам: форма, фактура, колір, тектоніка, масштаб, масштабність, пропорційність, симетрія, асиметрія, ритм, контраст, нюанс тощо [3]. Будучи фундаментальними ці категорії при роботі з природними матеріалами і створенні об'єктів дизайну для ландшафту часто виступають у новій цінності, оскільки повинні розглядатися з урахуванням постійної зміни природного матеріалу у часі, природної сезонності та залежності від інших ландшафтних факторів.

Потреби, можливості, функціонування сучасних приватних фірм, підприємств зумовлюють необхідність формування і створення найбільш оптимального середовища для своєї праці. Художнє оформлення є одним із важливих чинників стабільного і повноцінного функціонування установи.

Малі форми для естетизації міського і сільського середовища – це будки телефонів-автоматів, торгові кіоски, ліхтарі, освітлення вулиць, площ, парків,

скверів, зони відпочинку, поштові скриньки, місце для відходів, сміття не лише на вулиці, але й у будинку, трамвайні, автобусні зупинки, криниці, струмки, водні джерела, навіть цвинтарі.

Цікавим і своєрідним способом формування у парках є створення геометричних форм, штучного рельєфу, в якому виразно відчутна участь художника, архітектора, скульптора. Про такі об'єкти іноді говорять "ландшафтна скульптура". Тут проявляються такі геометричні елементи, як піраміда, усічена піраміда, конус. Це, насамперед, фігурна стрижка кущів, дерев, насаджень геометризованих клумб, квітників тощо.

Можливе і близьке до скульптурно-архітектурного творчого методу і графічне відтворення рельєфу при його проектуванні за допомогою ЕОМ. Це хвилясті, гребінчасті рельєфи, горбки.

Місту, звичайно, властивий рух, неспокій, шум. Тому тут слід створювати якнайбільш наближені до природи оази спокою, відпочинку.

Ландшафтний дизайн – це творча діяльність, спрямована на формування предметно-просторового середовища прийомами і засобами ландшафтно-архітектури, художнього конструювання завдяки укладу, імпрізації деталей культурного ландшафту.

Середовище необхідно так змодельовувати і умеблювати гармонійним співставленням природних і штучних, рукотворних елементів, щоб отримати органічну невіддільну їх єдність, цілісність, гармонію. Тут повинні залучатись також і елементи національної естетики і мистецтва, які б взаємодіяли з національним пейзажем, середовищем.

Зв'язок "об'єкт-середовище" буває прямим і зворотнім. Тут є зовнішнє і внутрішнє середовище [3], тобто зовнішнє оточення і внутрішнє стосовно конкретно обмеженого простору: місто, парк, сквер, житло тощо.

З метою уникнення недостатньо вартісних творів мистецтва для середовища слід дозволити, у своєрідних пропорціях використовувати тиражне і унікальне, авторське.

Озеленення – це та морально-фізична аура, яка дає психологічне здоров'я людині. Це необхідна і для внутрішніх дворів, садів на дахах. Для індивідуалізації обліку тих чи інших архітектурно-природних об'єктів, середовища необхідне комплексне використання рельєфу землі, дерев, рослин, квітів, води, малих форм.

Потрібна тема, девіз, щоб уникнути одноманітності вирішення. Окремі елементи оздоблення середовища повинні бути взаємопов'язаними на підставі загального предметно-просторового плану-сценарію.

Тепер і у майбутньому була і залишається актуальною проблема формування предметно-просторового світу людини.

У сучасних умовах морально-індивідуальної проблеми особливо важливим є привнесення у безпосереднє оточення людини краси і емоційності живої природи, збагачення її естетичними архітектурно-ландшафтними спорудами, будівлями, деталями, елементами та ін., розуміння предметно-просторового середовища, повага і вміння виявити естетико-архітектурні особливості ландшафту, вміння побачити у них красу, пластику, графіку, живописні засади – усе це сприятиме утворенню, організації простору, середовища для людини і це на майбутнє залишається могутнім і перспективним резервом творчої діяльності фахівців у цьому процесі.

Ландшафтна архітектура – це багатий, широко плановий твір паркового мистецтва, джерело й естетизація цікавих природних різновидів предметно-просторового світу. Іноді це рідкісне поєднання багатих ландшафтно-кліматичних і лікувально-курортних зон, історико-культурних пам'яток, громадсько-суспільних об'єктів, що зумовлює першочергове використання зелених, водних і приміських територій для туризму, відпочинку і лікування.

Національні та природні парки – важливі центри збереження рідкісних видів флори і фауни, вони відповідають духовно-естетичним потребам людей, зокрема, в їх спілкуванні з природою.

Парки, як і сади, зелені масиви і насадження, – це охорона морально-психологічного здоров'я людей і суспільства, вирішення питань у багатьох аспектах. Це пізнання природи, спроба її первісного відновлення, створення умов відпочинку, що дає морально-естетичну радість, спокій, задоволення насущних потреб людини у спілкуванні з навколишнім середовищем для поліпшення, вдосконалення і, головне, збереження рівноваги, гармонії та оптимістичної перспективи співжиття людини зі світом у руслі сучасних культурно-охоронних і духовно-естетичних проблем.

Парки і сади державного і місцевого значення, як і все міське та й сільське довкілля, досягнули б більш яскравого і виразного звучання, завершення завдяки ширшому залученню творів декоративно-монументального мистецтва. А тому естетизація навколишнього, у тому числі садово-паркового, середовища повинна цілком і повністю перебувати під державною опікою.

Культура, естетика, духовність – чи не найважливіші рушії суспільного прогресу, які здатні благотворно вплинути на розвиток усіх ділянок людської діяльності та особливо на вирішення сучасної екологічної проблематики.

Цілеспрямована і послідовна турбота уряду про природне і штучне, рукотворне, у тому числі мистецьке, середовище має визначальне екологічне, економічне, національно-культурне і навіть патріотично-політичне значення. Все це загалом духовно збагачує населення і сприяє майбутньому всебічному його розвитку. Твори паркового дизайну своїми мистецькими проявами здатні мобілізувати людину до активного і цілеспрямованого життя, діяльності.

Час зобов'язує створювати нове перспективне середовище з обов'язковим використанням етнічно-історичних традицій, яке б втілювало й задовольняло духовні запити сучасника та свідчило б про його глибоке національно-мистецьке коріння.

Література

1. Горбачев В.П. Архитектурно-художественные компоненты озеленения городов: Учеб. пособие для худож. – пром. вузов иarchit. фак. – М.: Высш. шк. – 1983.
2. Горохов В.А., Луцк Л.Б. Парки мира. М: Стройиздат. – 1985.
3. Сычева А.В., Титова Н.П. Ландшафтный дизайн. Эстетика деталей городской среды. – Мн.: Высш.шк. – 1984.
4. Черкасов М.И. Эстетика ландшафтной архитектуры. – М.: Стройиздат. – 1976.